

บทที่ 3

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางปรัชญาของสมักร บุราวาส

เนื่องจากสมักร บุราวาส ถือได้ว่าเป็นปัญญาชนไทยรุ่นแรกที่ทำให้ความสนใจในทางปรัชญา และได้ศึกษาปรัชญาอย่างเป็นระบบจนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความหมาย และบทบาทของปรัชญาที่มีต่อสังคม ก่อนที่จะศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของสมักร บุราวาส ถึงที่ควรจะทำให้ความเข้าใจเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา คือ ปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางปรัชญาโดยแบ่งหัวข้อดังต่อไปนี้คือ

3.1 ชีวิตประวัติ

3.2 เอกลักษณะเฉพาะทางบุคลิกภาพ

3.3 อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทย

3.4 อิทธิพลแนวคิดทางตะวันตก

3.5 อิทธิพลแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

3.1 ชีวิตประวัติ

ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของสมักร บุราวาส ซึ่งข้อมูลที่ได้ทั้งหมดได้จากหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอกสมักร บุราวาส ต.ช.ต.ม. ณ ฌาปนสถาน กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันเสาร์ที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2518 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1 ภูมิหลังครอบครัวและการศึกษา

3.1.2 ชีวิตการทำงาน

3.1.3 ชีวิตส่วนตัว

3.1.4 ชีวิตช่วงสุดท้าย

3.1.1 ภูมิหลังครอบครัวและการศึกษา

สมักร บุรวาส เกิดเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2459 ณ บ้านพักของบิดาในวังเทเวศร์ ของ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เขตเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร บิดามีศักดิ์เป็น “พระยา” ชื่อ พระยาภิการบัญชา (เล็ก บุรวาส) เป็นเลขานุการของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ขณะเดียวกันก็เป็นผู้รับผิดชอบงานทางด้านการเกษตรด้วย มารดาชื่อ คุณหญิงเจริญ กสิการบัญชา เป็นคนอ่อนโยนและมีนิสัยโอบอ้อมอารี คอยดูแลเอาใจใส่ต่อความเจริญก้าวหน้าของลูก ๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี ทั้งสองท่านมีบุตรธิดาด้วยกัน 5 คน สมักร บุรวาส เป็นบุตรคนที่สาม

พระยาภิการบัญชาใช้ชีวิตอยู่ในช่วงสังคมไทยกำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบราชาธิปไตยมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ในช่วงปลายของระบอบราชาธิปไตยนั้นก็มีการปฏิรูปการบริหารประเทศด้านต่าง ๆ ประสานกับแนวคิดการอนุรักษ์ความเป็นไทย และความนิยมไทย ทำให้มีนักปฏิรูปที่ตีเค้นเกิดขึ้นมากมาย กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ก็เป็นหนึ่งในบรรดานักคลดิเค้นเหล่านั้นท่านเป็นพระราชโอรสองค์หนึ่งของรัชกาลที่ 5 ซึ่งสำเร็จวิชากฎหมายจากมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด ประเทศอังกฤษ เป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญในด้านกฎหมายและการศาลจึงได้รับมอบหมายจากพระราชบิดาให้ปรับปรุงงานในด้านนี้ จนได้สมญาว่า “พระบิดาของกิจการด้านกฎหมายและการยุติธรรม” และสุดท้ายได้มีตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ทางด้านของ พระยาภิการบัญชา ซึ่งสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตยและรู้จักบุคคลชั้นนำในคณะราษฎรเป็นอย่างดี เช่น พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นต้น ในช่วงที่สมักร บุรวาสสอบชิงทุนหลวงได้ ก่อนจะเดินทางไปศึกษาต่างประเทศ พระยาภิการบัญชาพาเข้ามาพบเพื่อขอรับโอวาทและคำแนะนำ นอกจากนี้ยังรู้จักผู้รู้เด่น ๆ ในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองหลายท่าน เช่น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาอนุমানราชชน และพระศรีอัฐวิจารณ์ เป็นต้น

ภายใต้ภาวะแวดล้อมที่ดีของครอบครัว สมักร บุรวาส จึงเจริญเติบโตในทุกด้าน คือทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ สมักรเติบโตภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เป็นเวลา 16 ปี และได้ไปเรียนต่างประเทศเป็นเวลา 4 ปี กลับมาอยู่ในสังคมไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเวลา 38 ปีเศษ

ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ในชั้นประถมและมัธยมนั้น ก็ได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในเวลานั้น เช่น ร.ร. เซนต์คาเบรียล ร.ร.ประจำจังหวัดนครสวรรค์ ร.ร. วิชาวุฒิชัย และ ร.ร. สวนกุหลาบวิทยาลัย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้นในช่วงที่กำลังเรียนอยู่ที่ ร.ร. สวนกุหลาบวิทยาลัย และปีต่อมาได้เข้าศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สอบได้คณะวิทยาศาสตร์

ปีที่ 1 ในปี พ.ศ. 2477 อายุเพียง 17 ปี สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้ที่หนึ่ง ได้ไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษเป็นเวลา 4 ปี โดยศึกษาหนักในทางธรณีวิทยาและการเหมืองแร่ ปีแรกเรียนที่ Portsmouth Technical College สอบได้ชั้นเตรียมอุดม สามปีหลังเข้าศึกษาใน Royal School of Mines, Imperial College of Science and Technology, London University สอบได้ตามหลักสูตร ได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่งก็คือ B.Sc. (1st Class Honours) A.R.S.M. และได้สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2480 อายุได้ 21 ปี

ควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ในการที่สมัคร บุนนาค เลิกเรียนธรณีวิทยา และการเหมืองแร่นั้นมิใช่เรื่องบังเอิญ หากแต่เป็นการเรียนเพื่อสนองความต้องการของประเทศ ก่อนเดินทางไปต่างประเทศ ได้เข้าไปเยี่ยมคำนับหัวหน้าคณะราษฎรพร้อมกับบิดา และได้รับแรงบันดาลใจจากหัวหน้าคณะราษฎรว่า การที่ประเทศของเราจะบรรลุถึงความเป็นเอกราชทางการเมืองและทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริงนั้น ก่อนอื่นประเทศของเราต้องมีเอกราชทางวิชาการ กล่าวคือ ใช้ภูมิปัญญาและทางเทคโนโลยีของเราเองเพื่อที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ และการที่ประเทศจะพัฒนาไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมได้เราต้องสามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในประเทศของเรา สามารถนำเอาทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ และนี่คือเหตุผลว่าทำไมท่านจึงมีความตั้งใจที่จะศึกษาธรณีวิทยา และการเหมืองแร่ด้วย

3.1.2 ชีวิตการทำงาน

สมัคร บุนนาค มุ่งอุทิศภูมิปัญญาเพื่อรับใช้ประชาชน และประเทศชาติโดยผ่านระบบราชการ เขาได้เข้าทำงานในส่วนราชการ 5 แห่ง ตามลำดับดังนี้

1. กองโลหกิจ กระทรวงเกษตรธิการ เป็นเวลา 1 ปี 8 เดือน จาก 1 เมษายน พ.ศ. 2482 ถึง 1 ธันวาคม พ.ศ. 2482 ในช่วงนี้นอกจากทำงานในกรมนี้แล้ว ยังมีส่วนเป็นผู้ก่อตั้งแผนกวิศวกรรมเหมืองแร่ขึ้น ในคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็น อาจารย์สอนวิชาการเหมืองแร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482-2489 ตำแหน่งในแผนกทำเหมืองแร่ กอง โลหกิจ คือ นายช่างผู้ช่วยโท
2. เข้าดำรงราชการ กองบังคับการ กรมพลธิการ ทหารบก เป็นเวลา 1 ปี 9 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2483
3. เข้าทำงานในแผนกค้นคว้ากองวิชาการเหมืองแร่ กรมโลหกิจ กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นเวลา 3 ปี 9 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2485 ถึง 29 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ตำแหน่งสุดท้ายคือ นายช่างประจำกรม ลาออกจากกระทรวงนี้เพราะมีความขัด

แย้งทางความคิดบางประการกับผู้บังคับบัญชาระดับสูง โดยใช้ชื่ออ้างว่าเพื่อสมัครเป็นผู้แทนราษฎร ได้รับแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตในสาขาอภิปรัชญา เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2485

4. กลับเข้ารับราชการในกองทัพเรือ ในขั้นต้นเป็นอาจารย์สอนภาษาต่างประเทศในกองโรงเรียนนายเรือ ต่อมาเป็นหัวหน้ากองค้นคว้าและวิจัย กองสัญญาณทหารเรือ รวมเวลาทำงานในสังกัดกองทัพเรืออยู่เป็นเวลา 4 ปี 4 เดือนเศษ จาก 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2491 ถึง 9 ตุลาคม พ.ศ. 2495

ในช่วงนี้มีกิจการสำคัญอื่น ๆ นอกจากกองทัพเรืออีกหลายอย่าง เช่น เป็นอาจารย์บรรยายวิชาปรัชญาที่มหาวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ ระหว่างปีพ.ศ. 2490-2495 ไปร่วมเขียนหนังสือในนิตยสาร “อักษรสาส์น” รายเดือน ของคุณสุภา ศิริมานนท์ ได้พบคนสำคัญบางคนของ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่น อัสนี พลจันทร์ ได้เข้าร่วมในขบวนการสันติภาพ ได้เป็นผู้บรรยายคนหนึ่งในการจัดการศึกษาภาคฤดูร้อนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยได้บรรยายหัวข้อปรัชญาเป็นครั้งแรกชื่อ “พรรคชนะ” และได้บรรยายในหัวข้ออื่นด้วย เช่น “อุตสาหกรรมพื้นฐาน”

หลังจากนี้ได้ถูกจับในกรณีกบฏสันติภาพ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 ถูกขังอยู่ที่เรือนจำบางขวาง จังหวัดนนทบุรี เป็นเวลา 5 ปี

5. กลับเข้ารับราชการในกรมการพลังงานทหารเป็นเวลา 16 ปีเศษ โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน 2502 จนกระทั่งเสียชีวิต เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2518 ตำแหน่งสุดท้ายในกรมการพลังงานทหารคือ หัวหน้าธรณีวิทยาและวิศวกรโยธา มียศทหารเป็นพันเอก

นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2517 ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ และคณิตศาสตร์

โดยสรุปแล้วรวมเวลาที่สมัคร บุราวาศได้ทำงานให้แก่ราชการเป็นเวลา 27 ปี 6 เดือน และชั่วระยะเวลา 27 ปีเศษนี้ แม้ชีวิตการทำงานของเขาจะมีการผันผวน เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาอันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ แต่ในแต่ละหน่วยงานที่สมัคร บุราวาศได้เข้าไปทำ ล้วนแต่ได้อุทิศภูมิปัญญา ความอุตสาหวิริยะอย่างเต็มที่ และยังได้ฝากผลงานอันดีเด่นไว้กับหน่วยงานนั้น ๆ อย่างยากที่จะมีใครไปลบเลือนได้ นอกจากนี้ยังฝากผลงานอันเป็นมรดกทางความคิดที่สำคัญไว้ให้กับสังคมไทย ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในช่วงว่าด้วยผลงานต่อไป

3.1.3 ชีวิตส่วนตัว

หลังจากกลับจากต่างประเทศ และได้เข้าทำงานในระยะหนึ่งแล้ว สมักร บุราวาศได้เข้าสู่พิธีมงคลสมรสกับ น.ส.อนงค์ สุขุมาสินท์ บุตรีของรองอำมาตย์ตรี เอื้อน และ นางเชื้อ สุขุมาสินท์ เมื่อ พ.ศ. 2482 มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือนายปรัชญา บุราวาศ ซึ่งขณะนี้เสียชีวิตแล้ว และ น.ส. เมทินี บุราวาศ

3.1.4 ชีวิตช่วงสุดท้าย

สมักร บุราวาศ เริ่มล้มป่วยด้วยโรคมะเร็งที่ลำไส้ใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2514 ต่อมาโรคร้ายนี้ได้ค่อย ๆ กำเริบและขยายไปถึงกระดูกเชิงกราน และได้เสียชีวิต เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2518 เวลา 07.30 น. ณ บ้านพักของตนเอง โดยได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจากภรรยาและลูก ๆ รวมอายุได้ 58 ปี 10 เดือน และ 27 วัน

3.2 เอกลักษณ์เฉพาะทางบุคลิกภาพ

สมักร บุราวาศ ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักคิดในระดับปัญญาชนของไทย เมื่อสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศและกลับมาที่ประเทศไทย ได้เข้าทำงานในตำแหน่งตามสาขาวิชาที่ได้ไปศึกษามา นอกจากนี้ยังได้รับตำแหน่งเป็นถึงราชบัณฑิต ทั้งนี้เพราะบุคลิกภาพที่มีความมุ่งมั่นจะนำวิชาการ ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ไปศึกษามารับใช้ประชาชนไทยทั่วไป ดังจะเห็นได้จากความตอนหนึ่งในจดหมาย ที่เขียนขณะที่ยังเรียนอยู่ที่อังกฤษว่า “ ...ผมตั้งใจทำงานกับรัฐบาลก็เพื่อความกว้างขวางจะได้มีโอกาสเผยแผ่วิชาเท่าที่รู้แก่คนทั่วไป และจะได้มีโอกาสก้าวหน้าโดยคิดตั้งโครงการอันเป็นประโยชน์แก่กรม ตลอดจนใช้เวลาว่างทำคำรับคำരാต่อไป...”¹ และยังเป็นนักชาตินิยม ที่เชื่อมั่นว่าโลกตะวันออกเป็นศูนย์กลางแห่งอารยธรรมของโลกที่มีความเก่าแก่กว่าโลกตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องวัฒนธรรมด้านจิตใจ จะเห็นได้จากการวางตัวอย่างเสมอภาค และสง่างามเผย ทั้งในช่วงที่ศึกษาอยู่ต่างประเทศและช่วงที่กลับมาเมืองไทยที่จะต้องมีการสัมผัสกับชาวต่างชาติ สมักร

¹ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอกสมักร บุราวาศ ต.ช.ต.ม ณ ฼าปนสถาน กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร (วันเสาร์ที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518), หน้า 15-16.

มิได้เป็นบุคคลที่จัดอยู่ในกลุ่มของพวกที่นิยมฝรั่ง ดังที่เขาได้เคยปรารภไว้ว่า “ ... การที่ผมอุตส่าห์
 เก่งไปทุกทางก็เพราะความเคียดแค้นพวกที่หมิ่นประมาทคนไทย แม้แต่เรื่องสุดท้ายนี้ก็เขียนขึ้น
 เพราะอยากรจะแสดงให้ใคร ๆ เห็นว่า ไทยแพ้ฝรั่งที่การช่างเท่านั้นเอง สำหรับความคิดทางปรัชญา
 เราไม่ยอมใครทั้งนั้น ผมเขียนบอกมาเช่นนี้เพื่อแสดงว่า ในชีวิตนี้ที่จะให้ฝรั่งมางูจงอางผมแล้ว ผมก็
 ยอมอดตายดีกว่า...”² คำพูดนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า สมัยมีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็น
 คนไทยจะยอมตกเป็นทาสทางความคิดของตะวันตก โดยเด็ดขาด

เอกลักษณ์ทางบุคลิกภาพที่พิเศษอีกอย่างหนึ่งของสมักร บวรवास คือ การที่เขาจบการศึกษา
 ด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สาขาธรณีวิทยา ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักธรณีวิทยาคนหนึ่ง แต่ในขณะเดียวก
 กันเขาก็เป็นนักวิทยาศาสตร์สังคมด้วย กล่าวคือ เขาให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับปรัชญา พุทธ
 ศาสตร์ อนาคตวิทยา และมนุษยวิทยา อย่างลึกซึ้ง ซึ่งเราจะเห็นได้จากผลงานของเขา ลักษณะดัง
 กล่าวนี้นี้ทำให้เขามีบุคลิกภาพทางความคิดที่ประกอบด้วยโลกทรรศน์ที่ผสมผสานศาสตร์หลายด้าน
 ในคนเดียวกัน นอกจากสมักรจะเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในหลาย ๆ เรื่องแล้ว เขาก็ยังเป็นผู้มีความ
 ขำนาญเฉพาะด้าน เป็นนักทฤษฎี นักวางแผน และนักปฏิบัติในขณะเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากผล
 งานในการสำรวจแหล่งน้ำมัน และการทดลองหาสารที่จำเป็นเพื่อแก้ปัญหการผลิตเฉพาะหน้า ใน
 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนวัตถุดิบที่จะต้องนำเข้าจาก
 ต่างประเทศ

ด้านบุคลิกภาพในการทำงานเป็นผู้ที่มีความสามารถในการบริหารงาน และจัดเวลาได้ดีมาก
 แม้ว่าจะประสบกับอุปสรรคและความยากลำบากในการทำงาน เขาก็สามารถที่จะควบคุมงานที่รับ
 ผิดชอบจนสำเร็จ โดยการทำงานแต่ละครั้งจะต้องมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างแน่นอน เพื่อมิให้เป็น
 การเสียเวลา เขาจะทำตามตารางเวลาและตารางงานที่ได้กำหนดไว้ ด้วยความมีจิตใจที่แน่วแน่และ
 มั่นคง จึงได้สร้างผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง

ด้านบุคลิกภาพส่วนตัวเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีวาทศิลป์ เป็นคนช่างสังเกต เป็นนักฟัง
 ที่ดี มีนิสัยร่าเริงสนุกสนาน และมีความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิต เกี่ยวกับการแต่งกายนั้น เป็น
 คนที่แต่งตัวเรียบง่าย ไม่มีพิธีรีตอง ไม่วางมากเป็นผู้มีความรู้สูงในการไปบรรยายต่อหน้าลูกศิษย์ ก็
 มักจะสวมชุดที่ใส่ทำงานในห้องปฏิบัติการ หรือ ชุดที่ใส่ในภาคสนาม

² อ้างแล้ว, หน้า 15-16.

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าบุคลิกภาพทางความคิด และบุคลิกภาพส่วนตัวของสมัคร นุราวาสที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นลักษณะทางบุคลิกภาพที่นักคิดในปัจจุบันควรที่จะนำไปพิจารณา เพื่อพัฒนาตนเองและประเทศชาติต่อไป

3.3 อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทย

สมัคร นุราวาสมีชีวิตวัยเด็กอยู่ในช่วงที่สังคมไทยปกครองในระบอบราชาธิปไตย ภายใต้สภาพสังคมช่วงนั้นประกอบกับความใกล้ชิดกับสังคมเจ้านาย เป็นการหล่อหลอมลักษณะทางความคิดที่เด่นชัดอย่างหนึ่งของสมัคร คือ ความเป็นนักชาตินิยม ความรักชาติบ้านเมือง ในปีพ.ศ. 2475 สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ซึ่งขณะนั้นสมัคร นุราวาสศึกษาในระดับมัธยม เมื่อสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2490 สมัคร นุราวาสเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติด้วยอุดมการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้ดีขึ้น โดยการเสนอผลงานในนิตยสารอักษรสาส์น ในชุด “ปรัชญาแห่งประชาชนผู้ทำงาน” ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2493 และได้เสนอผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง เช่น “มหาชนทรศนะ” “วิสัยกรรมาชีพ แต่ปรัชญาผู้ดี” “สสารนิยมแบบไดอะเล็กติก” เป็นต้น บทความเหล่านี้ล้วนอาศัยความรู้ทางอภิปรัชญา ซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องราวที่เข้าใจได้ง่าย³ อย่างไรก็ตามความคิดของสมัครในช่วงนี้มิได้มีความขัดแย้งกับหลักประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแต่อย่างใด หากแต่มีแนวคิดที่จะสร้างความเป็นธรรมขึ้นในสังคมไทย จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทยมีส่วนทำให้ความคิดของสมัครในการที่จะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมไทย มีลักษณะที่จะนำไปสู่การปฏิบัติมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ต่อมาในปี 2495 สมัครถูกจับกุมในคดีกบฏสันติภาพเป็นเวลา 5 ปีตลอดเวลาที่อยู่ในคุก สมัครมีโอกาสดำสอนปรัชญาให้แก่นักโทษคนอื่นๆ และได้ศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้นส่วนหนึ่งเป็นการทำใจกับสภาวะที่เกิดขึ้น ผลงานที่เกิดขึ้นในช่วงนี้เช่น จิตวิทยาและการทำใจทางพุทธศาสนา พุทธปรัชญา 25 ศตวรรษ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยในช่วงต่างๆ มีผลกระทบต่อความคิดของสมัคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเกี่ยวกับการเมือง และยังมีผลให้เกิดความคิดที่หันไปให้ความสนใจในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นอีกด้วย

³ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, กบฏสันติภาพ(กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2539), หน้า 93.

3.4 อิทธิพลจากแนวคิดทางตะวันตก

3.4.1 พื้นฐานความคิดเชิงวิทยาศาสตร์

การศึกษาทางธรณีวิทยาเป็นการปูรากฐานแห่งความคิดแบบวิทยาศาสตร์ หรือโลกทรรศน์ วิทยาศาสตร์ ที่มีทฤษฎะว่าโลกนี้ประกอบด้วยวัตถุ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สสารและพลังงาน ไม่มีสิ่งเร้นลับอยู่เหนือวัตถุ สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตหรือจิตวิญญาณเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงระหว่างสสารและพลังงาน จึงสรุปได้ว่าวัตถุหรือสสารเป็นแก่นแท้แห่งความจริงของโลก แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดที่อาจเรียกได้ว่า “สสารนิยม” หรือ “วัตถุนิยม” ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่าวัตถุหรือสสารเท่านั้นที่เป็นความจริงสูงสุด

การศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์เป็นการศึกษาบนความเชื่อว่าการดำเนินไปของวัตถุเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ที่สามารถจะอธิบายได้โดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ที่ได้นั้นจะต้องเป็นความรู้ที่สามารถพิสูจน์ ยืนยันและตรวจสอบได้เสมอ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์นั้นได้จากการคิดโดยใช้วิธีอุปนัย โดยการอาศัยข้อมูลหรือความจริงเชิงเดี่ยว (Fact) จากเฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณีที่มีบ่อเกิดมาจากประสาทสัมผัส ซึ่งจะให้ความจริงเฉพาะหลายๆกรณี และนำไปสู่ความรู้ที่เป็นความจริงสากลต่อไป ดังนั้น “วิธีการอุปนัยจึงเป็นหัวใจของวิทยาศาสตร์”⁴

วิทยาศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงได้โดยอาศัยการมีประสบการณ์ ซึ่งเรียกความรู้ที่เกิดจากการมีประสบการณ์ว่า “ความรู้เชิงประจักษ์” (Empirical Knowledge) โดยจะเป็นความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส จากลักษณะดังกล่าวทำให้กฎทางวิทยาศาสตร์สามารถทดสอบความจริงได้โดยการมีประสบการณ์เพื่อเป็นการยืนยัน และพิสูจน์ความจริงของกฎนั้นๆ

จากอิทธิพลความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ทำให้สมัคร บุราวาสสร้างผลงานที่สำคัญขึ้น คือ พุทธปรัชญามองจากทฤษฎะทางวิทยาศาสตร์ (พ.ศ. 2496) หนังสือเล่มนี้จะอธิบายพุทธปรัชญาตามแนวศาสนวิทยาซึ่งถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์สังคมแขนงหนึ่งในสาขาศาสนา ที่ว่าด้วยเรื่องของการกำเนิดและวัตถุประสงค์ของศาสนา นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงในส่วนของจริยสังคมวิทยาที่อธิบายถึงต้นเหตุความประพฤติชั่วของมนุษย์ รวมทั้งคำสอนที่มุ่งให้ประพฤติดีและผลอันแท้จริงของคำสอน โดยภาพรวมของหนังสือเล่มนี้เราจะเห็นได้ว่าสมัครพยายามที่จะนำเสนอเนื้อหาของพุทธปรัชญา โดยการเน้นสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงและสามารถทดสอบได้ด้วยวิธีการทดลอง หรือการวิจัยทาง

⁴ สุพจน์ สุภกุล, ปรัชญาและประวัติของวิทยาศาสตร์(ภาควิชามัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538), หน้า 32.

ประวัติศาสตร์ ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าสมักรมีโลกทรรศน์แบบวิทยาศาสตร์ที่มุ่งจะอธิบายความจริงต่างๆบนพื้นฐานของกฎทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เกิดเป็นความจริงสากลและสามัญชนสามารถที่จะเข้าถึงความจริงนั้นได้ นอกจากนี้สมักรกล่าวว่า “เนื่องจากความสนใจในวิทยาศาสตร์เป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้พยายามนำวิทยาศาสตร์ไปใช้อธิบายในทุกๆทาง...”⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงอิทธิพลของความคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่มีต่อสมักร บุราวาส

3.4.2 อิทธิพลจากแนวคิดของเฮเกล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel , 1770 – 1831)

แนวคิดของเฮเกลที่มีต่อสมักร บุราวาส เป็นทรรศน์ที่ว่าวิทยาศาสตร์พยายามที่จะค้นหาความจริง แล้วนำมาตั้งเป็นกฎต่างๆ เป็นการจัดการเพื่อความสะดวกเท่านั้น แต่ในบางครั้งกฎต่างๆเหล่านั้นก็มิได้ตรงกับความเป็นจริง เฮเกลพยายามที่จะค้นหาและทำให้ความรู้ที่ได้มานั้นตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด จึงเสนอว่าความรู้ที่แท้จริงนั้นเป็นเรื่องของวิวัฒนาการ และบริบททั้งหมด ความรู้มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การที่จะสามารถเข้าใจมันได้นั้นจะต้องศึกษาถึงความ เป็นไปและบริบทของมันด้วย การศึกษาที่ละขั้นตอนจะทำให้ความรู้ที่ได้เข้าใจลึกซึ้งความเป็นจริงขึ้นเรื่อยๆ ลักษณะของแนวคิดเช่นนี้เป็นการมองความรู้ว่าเป็นเรื่องของวิวัฒนาการทั้งหมด ซึ่งในวิวัฒนาการของความรู้ก็จะมี การโต้แย้งเพื่อที่จะวิวัฒนาการสู่ขั้นตอนต่อไป

วิวัฒนาการของจิต เป็นแนวคิดที่สำคัญที่ทำให้สมักร บุราวาสหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องจิต โดยเฮเกลมีหลักการพื้นฐานที่ว่า “โลกแห่งวัตถุไม่เป็นจริงเพราะไม่แน่นอน โลกแห่งจิตเป็นโลกแห่งความเป็นจริงเพราะไม่เปลี่ยนแปลง”⁶ซึ่งต้องอาศัยการคิดโดยหลักวิชาวิธี (Dialectic) ที่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลกและความเป็นจริง รวมถึงความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะเคลื่อนตัวไปสู่จุดมุ่งหมายที่สมบูรณ์

จากอิทธิพลแนวคิดของเฮเกลในเรื่องที่เกี่ยวกับพัฒนาการและวิวัฒนาการของสรรพสิ่ง แนวคิดของเฮเกลปรากฏชัดเจนที่สุดในผลงานของสมักร บุราวาส คือ ปัญญา สมักรได้วิเคราะห์และวิจารณ์แนวคิดของเฮเกลโดยละเอียด สมักรเห็นด้วยกับเฮเกลในเรื่องพัฒนาการของสังคมที่เป็นไปตามกฎที่เราสามารถเรียนรู้ได้ ซึ่งมีได้เกิดจากความเห็นของผู้ใดทั้งสิ้น นอกจากนี้สมักรยังมี

⁵ สมักร บุราวาส, ปัญญา(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2537), หน้า (21)

⁶ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชารัฐศาสตร์, ปรัชญาการเมือง(นนทบุรี : มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 447.

ส่วนของความคิดที่ขัดแย้งกับเฮเกล ในเรื่องที่ว่าสรรพสิ่งเป็นผลจากพัฒนาการของจิตสมบูรณ์ สมัครงเห็นว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ สมัครงวิจารณ์แนวคิดของเฮเกลว่ามีความขัดแย้งในตัวเอง กล่าวคือการที่เฮเกลอธิบายว่าสสารพัฒนาการมาจากจิต แต่กลับมากล่าวอีกว่า จิตมีมาแต่เดิม (จิตสมบูรณ์) มันแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในตนเอง⁷ การวิเคราะห์ วิจารณ์แนวคิดของเฮเกลโดยละเอียดทำให้สมัครงนำเสนอผลงานเรื่อง ปัญหา ขึ้นเป็นบทสรุปแห่งความรู้ที่เกิดจากการรวบรวมหลักสัจธรรมที่ได้จากการศึกษาปรัชญาระบบต่างๆ ดังจะได้วิเคราะห์ในบทที่ว่าด้วย ผลงานของสมัครงต่อไป

3.4.3 อิทธิพลจากแนวคิดของ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin, 1809-1882)

แนวความคิดที่สำคัญของดาร์วินที่มีอิทธิพลต่อสมัครง คือ แนวคิดเรื่องทฤษฎีวิวัฒนาการ เราอาจกล่าวได้ว่าการที่สมัครงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดของดาร์วินเป็นเพราะเขาได้ศึกษาแนวคิดของชาร์ล ไลเอลล์ (Charles Lyell) นักธรณีวิทยาชาวอังกฤษ ซึ่งได้พิมพ์หนังสือ *Antiquity of Man* ในปี 1863⁸ ไลเอลล์ได้เสนอว่าเปลือกโลกซึ่งประกอบด้วยชั้นหินและดิน มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตามลำดับขั้น และพัฒนาการดังกล่าวใช้เวลานานกว่าจะกลายเป็นสภาพเช่นนั้นๆ ได้ แนวคิดของไลเอลล์ทำให้ดาร์วินเสนอผลงานเรื่อง *The Origin of Species or The Preservation of the Favored Races in the Struggle of Life*⁹ ในปี 1851 ซึ่งกล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการโดยการเลือกสรรตามธรรมชาติ แนวคิดของดาร์วินทำให้นุษย์เริ่มสนใจบริบททางธรรมชาติและสังคมว่ามีวิวัฒนาการ และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ทำให้ธรรมชาติต้องมีการต่อสู้เพื่อที่จะมีชีวิตต่อไป โดยจะต้องมีการปรับตัวที่แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อความอยู่รอด อันเป็นการเลือกสรรเองตามธรรมชาติ

อิทธิพลแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการในช่วงศตวรรษที่19 ได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดของนักวิชาการในสาขาต่างๆของยุโรปเป็นอย่างมาก จากการแพร่หลายดังกล่าวจึงทำให้สมัครงได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการนี้ด้วย ประกอบกับความรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่าง

⁷ สมัครง บวรवास, ปัญหา, หน้า 365.

⁸ ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม(คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 20.

⁹ ไชยยศ ประสานวงศ์, ทฤษฎีวิวัฒนาการ(ชมรมการศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 53.

ยังด้านธรณีวิทยาทำให้สมัครมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง และการวิวัฒนาการอย่างลึกซึ้ง

นอกจากคาร์วินจะได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการแล้ว ยังได้อธิบายถึงต้นเหตุแห่งการวิวัฒนาการว่าเกิดจากการเลือกสรรทางธรรมชาติอีกด้วย แนวคิดดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อสมัครในการสร้างผลงานของเขา เราอาจกล่าวได้ว่าสมัครศึกษางานของคาร์วินโดยละเอียด เพื่อที่ทราบถึงวิวัฒนาการของสรรพสิ่ง ผลงานที่สำคัญหลายเล่มของสมัครที่อธิบายโดยอิงอาศัยลักษณะแห่งการวิวัฒนาการไปของสิ่งต่างๆ เช่นในผลงานชื่อปรัชญาของสัทธัตถะ สมัครได้อธิบายถึงวิวัฒนาการของการนับถือศาสนาเทพเจ้าองค์เดียว เมื่อมนุษย์เริ่มเห็นว่าโลกประกอบด้วยสิ่งที่มีอันเป็นรูปต่างๆ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แนวคิดนี้ทำให้เกิดความเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้บัญชาธรรมชาติ ดังนั้นพัฒนาการขั้นสุดของศาสนาเทพเจ้า จึงเกิดเป็นลัทธิสกลเทวนูชา(Pan-theism) ขึ้น¹⁰

นอกจากนี้ในผลงานชื่อปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล สมัครได้อธิบายว่า “หากความคิดทางปรัชญาจะพัฒนาไปเรื่อยๆ ในชนชาติใดชนชาติหนึ่งการศึกษาวิวัฒนาการทางปรัชญา ก็จะง่ายมาก แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ในดินแดนที่ปรัชญาปรากฏมีชนชาติต่างๆ เข้ามาอาศัยอยู่ โดยการขับไล่ชนชาติเก่าไป และได้นำความคิดของชนชาติเก่าไปพัฒนาต่อ วิวัฒนาการของความคิดทางปรัชญาจึงมิได้ก้าวไปเรื่อยๆ ทีละน้อยๆ หากแต่มีการขยับขย่อน บางทีถอยหลัง 1 ก้าวแล้วจึงก้าวไปข้างหน้า 2 ก้าว”¹¹ จะเห็นได้ว่าลักษณะการอธิบายของสมัครจะให้ความสำคัญกับวิวัฒนาการของสิ่งต่างๆ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อย่างแท้จริง

3.4.4 อิทธิพลจากแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, 1818-1883)

ในศตวรรษที่ 19 แนวคิดของนักคิดในกลุ่มของประเทศในยุโรปถูกรอบคลุมด้วยอิทธิพลของทฤษฎีวิวัฒนาการ จึงทำให้นักคิดชาวยุโรปหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับแนวคิดเชิงวิวัฒนาการเพิ่มมากขึ้น เช่น เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer , 1820-1903)¹² นักสังคมวิทยาชาว

¹⁰ สมัคร บุราวาศ, ปรัชญาของสัทธัตถะ(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2537), หน้า 2-3.

¹¹ สมัคร บุราวาศ, ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล(กรุงเทพฯ : แพรววิทยา, 2526), หน้า 2-3.

¹² ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, หน้า 21.

อังกฤษที่นำเอาทฤษฎีวิวัฒนาการมาใช้ในการอธิบายสังคม ทางฝ่ายปรัชญา คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx , 1818-1883) ที่ได้นำหลักวิภาษวิธีมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นการมองปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในแง่ที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความเจริญทางธรรมชาติจึงเป็นผลมาจากการพัฒนาของความขัดแย้งที่มีอยู่ในธรรมชาติ แนวคิดของมาร์กซ์จัดอยู่ในลัทธิวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เป็นการนำเอาหลักการของวัตถุนิยมวิภาษมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าชีวิตทางสังคมและเป็นการ ประยุกต์หลักวิภาษวิธีให้เข้ากับปรากฏการณ์ต่างๆของชีวิตทางสังคม และเข้ากับการศึกษาสังคมและประวัติศาสตร์ของมัน¹³

แนวคิดของมาร์กซ์มีอิทธิพลต่อสมัคร เนื่องจากสมัครมีความตั้งใจที่จะนำเอาความรู้ต่างๆที่ได้ไปศึกษามาใช้กับสังคมไทย และการศึกษาแนวคิดสังคมนิยมของมาร์กซ์มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการที่สมัครได้ศึกษามาก่อนหน้านี้ เราอาจจะกล่าวได้ว่าสมัครได้รับอิทธิพลจากลัทธิมาร์กซ์เป็นอย่างมาก ซึ่งแสดงให้เห็นชัดที่สุดในผลงานชื่อ ปัญญาวิวัฒน์ ประกอบด้วย 2 เล่ม ในเล่มที่ 2 ของปัญญาวิวัฒน์ สมัครได้กล่าวถึงเรื่องทุน การสะสมทุน เบื้องต้น การที่แรงงานหวนกลับเป็นปฏิปักษ์กับเจ้าของแรงงานเอง มูลค่า และมูลค่าส่วนเกิน การแบ่งปันมูลค่าส่วนเกินในหมู่ชนชั้นนายทุน การพัฒนาขั้นสุดท้ายของระบบทุน หัวข้อต่างๆเหล่านี้ที่สมัครได้นำมาอธิบายแสดงให้เห็นว่า สมัครได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเมืองตามแบบของลัทธิมาร์กซ์อย่างละเอียด

นอกจากนี้แนวคิดเชิงสังคมนิยมยังแฝงอยู่ในผลงานสำคัญของสมัครคือ ปรัชญาของสิทธิและ สมัครพยายามที่จะอธิบายเนื้อหาของพุทธศาสนาโดยใช้การตีความตามแนวสังคมนิยมและประวัติศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการแห่งความคิดในพุทธปรัชญา ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในพระพุทธศาสนานิกายต่างๆได้ง่ายขึ้นด้วย เมื่อวิเคราะห์แล้วเราจะพบว่าความพยายามดังกล่าวของสมัครเกิดจาก การที่สมัครมองว่าเนื้อหาของพุทธปรัชญาที่ผ่านมามีเกิดจากการตีความโดยชนชั้นที่มีอำนาจทางสังคม ทำให้เนื้อหาที่ออกมาไม่ชัดเจน และยากต่อความเข้าใจของคนทั่วไปที่สนใจจะหาความรู้ สมัครกล่าวในปรัชญาของสิทธิและว่า “ประชาชนทั่วไปเป็นผู้กระหายปัญญา ทั้งนี้เพื่อความสว่างในชีวิตของเขาเอง แต่สถานประสาทปัญญาไปอยู่ที่มหาวิทยาลัย ยากที่คนทั่วไปจะเข้าถึงทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตไม่อำนวย ประชาชนจึงจำเป็นต้องหาปัญญาจากหนังสือ หนังสือเป็นสถานศึกษาที่ใครๆก็ไปมาหาสู่ได้ในเวลาอันเหมาะสมกับอาชีพของตน และมี

¹³ ประกาศ สุชีวิน, ลัทธิวัตถุนิยมวิภาษและวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ : เลียงซึ้งจงเจริญ, 2518), หน้า 1.

เวลาศึกษาได้ตลอดชีวิต”¹⁴ อาจกล่าวได้ว่าสมักรพยายามที่จะเสนอผลงานที่เป็นแหล่งทางปัญญาซึ่งทุกคนสามารถแสวงหาความรู้ได้โดยไม่จำกัดด้วยชนชั้น ดังนั้นผลงานของสมักรจึงมีความชัดเจน และสามารถเป็นที่เข้าใจของคนในทุกชนชั้นได้

3.5 อิทธิพลจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อความคิดของสมักร เราสามารถที่จะแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงคือ ในช่วงแรกสมักรให้ความสนใจแนวคิดทางพระพุทธศาสนานิกายมหายาน และต่อมาได้เปลี่ยนมาให้ความสนใจพระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) เราอาจกล่าวได้ว่าในช่วงที่สมักรให้ความสนใจแนวคิดทางมหายานเนื่องจากแนวคิดดังกล่าวได้รับความสนใจจากประเทศทางตะวันตก ด้วยเหตุที่มีลักษณะซึ่งแตกต่างจากกรอบของวัฒนธรรมเดิม และพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ๆ อันเป็นลักษณะแห่งของความก้าวหน้าในทฤษฎีของฝ่ายตะวันตก¹⁵ นอกจากนี้แนวคิดเรื่องการตรัสรู้ของฝ่ายมหายาน ถือว่าทุกชีวิตมีความพร้อมที่จะตรัสรู้อยู่แล้วเพียงแต่รอเงื่อนไขที่จะมาชี้แนะในทางที่ถูกต้องเท่านั้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่าทุกชีวิตนั้นมี "ธาตุรู้" อยู่ในตัวแล้ว หากเราสามารถปลุกธาตุรู้นั้นให้ตื่นขึ้นได้ เราก็จะสามารถตรัสรู้ได้ สาระสำคัญของพระพุทธศาสนาจึงอยู่ที่การรู้หรือไม่รู้เท่านั้น มิใช่เรื่องของความดีหรือความชั่วแต่อย่างใด การรู้แจ้งโดยสมบูรณ์ด้วยปัญญาถึงธรรมชาติที่แท้จริงของตนนั้น แม้เพียงชั่วขณะจิตเดียวก็เท่ากับว่ากลายเป็นพระพุทธเจ้าได้ การใช้ความพยายามในการล่วงรู้เข้าไปจนถึงจิตแห่งความเป็นเอง หรือจิตบริสุทธิ์ อันเป็นจิตเดิมแท้ของเรา หากได้รู้จิตใจเราและเห็นถึงธรรมชาติเดิมแท้แล้วก็จะบรรลุถึงความเป็นพุทธะในที่สุด เมื่อวิเคราะห์แล้วเราจะเห็นได้ว่าแนวคิดของฝ่ายมหายานนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดแบบสังคมนิยม ที่สมักรได้ศึกษามาจึงทำให้เขาสามารถเข้าใจและรับแนวคิดของฝ่ายมหายานได้ผลงานของสมักรที่แสดงให้เห็นว่าสมักรได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของฝ่ายมหายานชัด

¹⁴ สมักร บุราวาส, *ปรัชญาของลัทธิตะ*, หน้า 2-3.

¹⁵ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, *วิถีแห่งมหายาน* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2531), หน้า 18.

เงินที่สุดคือ ปรัชญาของลัทธิเต๋า ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล และพุทธปรัชญา 25 ศตวรรษ

นอกจากนี้ขณะที่สมัครอยู่ที่อังกฤษเขามีโอกาสได้พบกับ นายคริสตมาส ฮัมเฟรย์แห่งพุทธสมาคมลอนดอน¹⁶ ที่มีส่วนทำให้สมัครมีความคิดที่เอนเอียงไปทางปรัชญาหายานมากขึ้น เนื่องจากนายฮัมเฟรย์ได้นำเสนอหลักพุทธศาสนา 12 ข้อ ซึ่งมีแนวทางโดยรวมไปทางหายานดังจะได้นำเสนอโดยย่อๆดังนี้

1. การดำเนินตามอริยมรรคโดยการเรียนรู้ให้เห็นถึงความขัดแย้งส่วนบุคคลโดยตรงจะทำให้เข้าใจพระธรรมยิ่งขึ้น
2. สภาพสิ่งทั้งหลายอยู่ภายใต้กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง การยึดติดและฝืนกระแสดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์
3. มีเพียงความจริงสูงสุดที่เป็นสัจธรรมเท่านั้นที่อยู่เหนือกฎแห่งการเปลี่ยนแปลง
4. มนุษย์สามารถที่จะทำให้ธรรมชาติในตัวบริสุทธิ์ขึ้นได้และประสบกับความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ โดยในขั้นสุดท้ายทุกรูปของชีวิตจะบรรลุโพธิญาณด้วยกันหมด
5. หากเราเข้าใจในเอกภาพของชีวิตจะเกิดความกรุณาขึ้นอันเป็นความกลมกลืนของชีวิต หากมีผู้ใดทำลายความกลมกลืนของชีวิตจะทำให้เขาได้รับผลของการกระทำนั้นและทำให้ความหลุดพ้นของคนนั้นช้าขึ้น
6. ประโยชน์ของตนเองและความเห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์
7. การดำเนินชีวิตตามหลักมรรค 8 จะนำไปสู่ความหลุดพ้น
8. มนุษย์และรูปแบบอื่นๆของชีวิตมีศักยภาพที่จะหลุดพ้น บรรลุโพธิญาณได้ในโลกนี้ โดยกระบวนการมุ่งไปสู่สถานะที่แท้จริงของตัวเรา
9. ทางสายกลางแห่งการหลุดพ้นคือ มรรค 8 ผู้ที่สำเร็จโพธิญาณย่อมมีความกรุณาที่จะให้ผู้อื่นบรรลุตามไปด้วย
10. พุทธศาสนิกพึงมีจิตที่ตื่นและสำนึกตนอยู่เสมอ
11. คนเราแต่ละคนได้รับผลกระทบของตน และได้เรียนรู้จากการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้หลุดพ้นไปพร้อมๆกัน

¹⁶ สมัคร บุราวาศ, ปัญญา, หน้า 25.

12. การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นวิถีซึ่งชอบด้วยเหตุผล และไม่มีคำสอนที่ตายตัว มนุษย์เท่านั้นที่ เป็นผู้สร้างชีวิตในปัจจุบันและวางอนาคตให้แก่ตนเอง

เราจะเห็นได้ว่าหลักของพระพุทธศาสนา 12 ข้อของนายฮัมเฟรย์มีแนวคิดของปรัชญามหายานเป็นหลัก กล่าวคือ เรื่องของธาตุพุทธที่อยู่ภายในธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน การดำเนินชีวิตด้วยความกรุณาจะเป็นการพัฒนาจิตให้บริสุทธิ์ และนำไปสู่ความหลุดพ้นของทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย

ต่อมาภายหลังเมื่อสมัครได้ไปศึกษาและพิจารณาหลัก 12 ข้อของพระพุทธศาสนาของพุทธสมาคมลอนดอน โดยได้รับคำแนะนำ คำอธิบายจากพระสงฆ์ที่ร่วมกันพิจารณาหลักของพระพุทธศาสนา ทำให้สมัครหันกลับมาให้ความสนใจในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และได้นำเสนอพุทธปรัชญาในแนวปรัชญาเถรวาท ซึ่งเป็นการนำเสนอเป็นผลงานในบทสุดท้ายของคำบรรยายวิชาปรัชญา และนำไปสู่ผลงานชิ้นสำคัญ คือ “ปัญญา” ที่มีรากฐานความคิดมาจากปรัชญาเถรวาท อันประกอบไปด้วยแนวคิดต่างๆและหลักแห่งสังขธรรมทั้งมวล

สรุป

ในบทนี้เราได้ทราบถึงอิทธิพลจากแนวคิดต่างๆที่มีต่อสมัคร จากความหลากหลายของแนวคิดในด้านต่างๆส่งผลให้สมัครถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลายด้านและยังได้ศึกษาอย่างลึกซึ้ง จนสามารถที่จะนำความรู้ที่นั้นมาประมวลเข้าด้วยกันจนกลายเป็นหลักการทางความคิดของเขา แม้ว่าสมัครจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักคิดทางสายตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ผลงานของเขาก็มีส่วนที่ดีความและอธิบายในลักษณะที่แตกต่างจากนักคิดคนอื่นๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสมัครมีเอกลักษณ์ทางความคิดเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใคร ซึ่งเราจะเห็นได้จากผลงานของเขาที่จะแสดงให้เห็นในบทต่อไป นอกจากนี้การศึกษาอิทธิพลของแนวคิดต่างๆที่มีต่อสมัครในบทนี้ยังจะนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ผลงานทางปรัชญาของสมัครเพื่อความเข้าใจมากยิ่งขึ้นอีกด้วย